

Flora op drift:

‘Steenhavikskruid’; levend verleden

De stad is niet alleen dynamisch, ze heeft evenzeer een rustige kant. Die is te ervaren in het groen, dat ongeveer 40 procent van de stad beslaat. Veel daarvan is aan het oog onttrokken. Het groen siert hofjes, statige achtertuinen, nauwe stegen, achtergangen, oude muren en waterkanten. Naar de stadsrand toe verruimt het groen zich. Binnen dit entourage huizen bijzondere soorten. Uniek is ‘Steenhavikskruid’.

Een complex geheel

Havikskruiden zijn vormenrijk, met uiteenlopende soorten, waarvan de determinatie erg lastig is. Er zijn twee hoofdgroepen; de ‘muizenoren’ en ‘ware havikskruiden’. De muizenoren bezitten bovengrondse, bebladerde uitlopers, zo niet bij de tweede groep. De Heukels’ flora van Nederland etaleert zes ‘ware havikskruiden’, maar de werkelijkheid is complexer. Binnen dit collectief gaat een wereld van ‘kleinere’ zelfstandige soorten schuil¹. Normaal is dat materie voor experts, maar in Amsterdam komt een havikskruid voor dat de aandacht van een ieder verdient.

Een historische soort

Begin jaren negentig is het boek ‘Van Muurbloem tot Straatmadelief; wilde planten in en om Amsterdam’ in voorbereiding. Daaraan gaat veldwerk vooraf. Bij het uitpluizen van de hoofdstad komt Boshavikskruid aan het licht, een schaars voorkomende bosplant in Zuidoost-Nederland. Deze stedelijke vondst, die wordt gedaan op het Entrepotdok, wekt verwondering. De verrassing wordt compleet bij het inzien van Flora Amstelaedamensis uit 1852. Bij Boshavikskruid staat: ‘*menigvuldig*’ op muren van Het Funen (Bolwerk zeeburg). Het Funen ligt op een steenworp afstand van de herontdekte groeiplaats. Destijds was de opwinding zeker zo aanzienlijk, hiervan getuigen de herbariumstukken in het Nationaal Herbarium (Leiden)² De topfloristen van toen, leden van de Nederlandse

‘Steenhavikskruid’ op steenglooiing aan de Mauritskade. Zelf bekijken? GPS 122.600 - 486.005.

Botanische Vereniging, bevolkten de vindplaats. Er werd volop materiaal verzameld door Rombouts en Merkus-Doornik (auteurs Flora Amstelaedamensis), Van der Sande Lacoste én ook Oudemans, bekend van de driedelige Flora van Nederland (1859-1862).

De oploop naar Het Funen was niet voor niets. Men wist dat het een ongewoon Boshavikskruid betrof: *Hieracium rigens*, de enige plek in Nederland. Nadien raakte deze bijzonderheid in de vergetelheid. Na 170 jaar bleek dit ongewone havikskruid nog altijd in zijn oude omgeving voor te komen. Het was Rense Haveman die het materiaal van het Entrepotdok als *rigens*³ herkende. Een nadere zoektocht leverde in de directe omgeving nog eens drie groeihaarden op. Opvallend is dat *rigens* een soort is van open, stenige standplaatsen, waarbij niets op bos wijst. Eertijds groeide ze als

muurplant ‘*in muris*’ en tegenwoordig bewoont het steenglooiingen in Amsterdam-Oost. ‘Steenhavikskruid’⁴ is misschien wel Amsterdams meest ‘eigen’ soort. Het markeert plekken die min of meer ongemoeid zijn gebleven, waar verleden en heden zich verenigen met levend botanisch erfgoed. Dat is iets om in een dynamische stad te koesteren!

Tekst en foto: Ton Denters

Meer urbaan plantennieuws: zie twitter [@urbane_natuur](#)

Bronnen

- ¹ 6 secties waaronder Sabauda / Boshavikskruiden.
- ² 15 collecties van Het Funen (in 1877 afgebroken).
- ³ ‘*Rigens*’ betekent stijf, verwijzend naar de strakke groeivorm van de plant.
- ⁴ In de nieuwe Heukels’ flora krijgt *rigens* waarschijnlijk een vermelding. Wat de Nederlandse naam wordt is onduidelijk. Rense Haveman, Hieraciumspecialist, wil aanhaken op de sectienamen en pleit voor Stijf boshavikskruid.